

בס"ד

שיעור הגר"א עוזר שליט"א ראש ישיבת אתרי

המתקיים בבית הכנסת "מאור ישראל", בראנד 18, הר נוף

בענין:

קדוש החודש

- תקפז -

נמסר בש"ק פ' מצורע ה'תשע"ט

בשבת הגדול פ' מצורע לא יתקיים שיעור.

השיעור לעילוי נשמת אמי מורתי מרת רבקה ע"ה בת ר' אריה זצ"ל הכ"מ
ר' שלמה ב"ר בן ציון זצ"ל ור' שמואל יצחק ב"ר דוד זצ"ל

בברכת שבת שלום
המארגנים

קידוש החודש

זביאר הגרי"ז (בהל' סנהדרין שם) ששני ענינים יש בהצרכת סנהדרי גדולה; ישנם דברים שמצד הלכות הדין והמשפט צריך לעשותם בבית דין הגדול דוקא, וכשם שדיני ממונות בשלשה ודיני נפשות בעשרים ושלושה, כך ישנם דברים שצריך להם בית דין גדול של ע"א, כדילפינן לה מ'כל הדבר הגדול יביאו אליך' ומשה במקום שבעים ואחד עומד (כמו שמסיים הרמב"ם שם). וישנם דברים התלויים בציבור דוקא, ולהם נצרך ב"ד של ע"א מצד שהם המייצגים את כלל הציבור, אבל לא משום תורת 'בית דין'. ולסוג זה שייך דין מינוי כהן גדול, שהרי אין שום ילפותא שצריך לזה 'בית דין' אלא שהואיל והוא כהן גדול של כלל הציבור לפיכך צריך שהציבור ימנהו, והרי אי אפשר שכל הציבור ימנה בפועל, מפני כן ממנים אותו בב"ד של ע"א שהוא מייצג את הציבור. על כן לא הביא הרמב"ם הלכה זו בהלכות סנהדרין, כי שם ענינו לבאר הלכות הדיינים ולכן הביא שם רק דיני 'בית דין' של ע"א, הנלמד מ'כל הדבר הגדול יביאו אליך' כדאיתא ברמב"ם שם להדיא. ורק בהלכות כלי המקדש והעובדים בו הביא את הדין המסויים בהלכות כהונה גדולה שמינוי כהן גדול צריך להעשות ע"י בית דין של ע"א, והיינו משום שהוא מינוי של כלל הציבור ולא משום 'בית דין'. [ודוק בלשון הרמב"ם (כלי המקדש ד, טו) 'אין מעמידין כ"ג אלא בית דין של ע"א' – לא כתב 'על פי בית דין' כלשונו בהלכות סנהדרין לענין העמדת מלך, שאין העמדתו בתורת פסק ב"ד אלא הם המעמידים עצמם, שהם באים תחת כלל העדה להעמדתו].

עפ"י דברי הגרי"ז מובן דקדוק נוסף; הרמב"ם הביא דין מינוי מלך בשבעים ואחד פעמיים, בהלכות סנהדרין שם ובהלכות מלכים (א, ג), ובכל מקום הביא לו מקור אחר; בהלכות סנהדרין הביא הלימוד מ'כל הדבר הגדול יביאו אליך' כאמור, ובהלכות מלכים הביא מיהושע שמינהו משה רבינו ובית דינו, וכשאל ודוד שמינם שמואל הרמתי ובית דינו.

ונראה לבאר הכפילות וחילוף-המקורות, שבמינוי מלך קיימים שני הדינים; הצרכת 'בית דין' כדין כל הדבר הגדול, והצרכת ציבור [שהרי פשוט שמינוי מלך לא גרע ממינוי כהן גדול שצריך להעשות ע"י כלל הציבור הנתונים תחתיו]. וזאת לימדנו הרמב"ם בחלוקת סידור דבריו – שעיקר כוונתו נלמד מלדרוש סמוכים בסידורו (חוט המשולש י) – בהלכות סנהדרין עוסק בפן של הלכות בית דין שיש במינוי מלך, עם שאר הדינים שנצרך להם 'בית דין' של ע"א, כגון לדון עיר הנדחת ונביא השקר וכד', שהן בגדר 'דבר הגדול', ואילו בהלכות מלכים הביא מיהושע ושאל ודוד, שמדין המלך נצרך להם הב"ד הגדול שבדור בתורת המייצגים את העדה כולה [ובזה א"ש לשון התוספתא (שם) שמנתה כהן גדול ומלך כאחד, שגם במלך יש הצורך בב"ד של ע"א מצד הצורך בציבור כמו במינוי כה"ג].²

א שיטת הרמב"ם (בספר המצוות עשה קנג ובפרק ה מהלכות קדוש החודש) שמצוות קידוש החודש עפ"י הראיה מסורה לבית דין הגדול, שהוא זה המקדש חדשים. ובזמן הזה שאין שם סנהדרין, קובעים חודשים על פי חשבון. ודבר זה הלכה למשה מסיני היא שבזמן שיש סנהדרין מקדשים הסנהדרין על פי הראיה ובזמן שאין שם סנהדרין, קובעים על פי החשבון הזה שאנו מחשבים בו היום. **והרמב"ן** (בספר המצוות שם) האריך להשיג על הרמב"ם בשני הענינים; א. בזמן שקדשו על פי הראיה, אין צריכים סנהדרי גדולה לקדש, אלא כל בית דין של שלשה סמוכים כשרים לו, שהרי משניות מפורשות הן (ריש סנהדרין ורפ"ג דר"ה) שקידוש החודש בשלשה – ויש להגדיל התימא שהרמב"ם עצמו הביא המשנה להלכה (סנהדרין ה, ו), שקדה"ח בשלשה. ב. בזמן הזה גם כן צריך קידוש ע"י בית דין סמוכים, אלא שהלל השני עמד וקבע הוא ובית דינו את כל החדשים העתידים לבוא, ונמצא שאנו סומכים על קידושו של הלל.

ונראה ששתי המחלוקות – זו שבזמן ההוא וזו שבזמן הזה – אחת הן ביסודן, וכפי שיבואר בהמשך הדברים. ונברר תחילה כל אחת מהמחלוקות בפני עצמה.

לענין הפלוגתא הראשונה, הנה כבר רמז הרמב"ם בדבריו (בהלכות קדוש החודש רפ"ה) לתרץ דברי המשנה שקידוש החודש בשלשה, שכתב 'אין עושין אותו אלא סנהדרין שבארץ ישראל או בית דין הסמוכים בארץ ישראל שנתנו להן הסנהדרין רשות'. הרי מפרש שהקידוש בפועל יכול להעשות על ידי שלשה, ובלבד שתיתן להם רשות על כך מהסנהדרין.

ונראה שמקור דבריו מתבאר על פי מה שדרשו במכלתא (בא): רבי יאשיה אומר מנין שאין מעברים את השנה אלא בב"ד הגדול שבירושלם, ת"ל ראשון הוא לכם דברו אל כל עדת ישראל וגו'. והלא כמשניות מבואר שקידוש החודש בשלשה – מכאן למד הרמב"ם שאמנם המצוה מסורה ביד ב"ד הגדול אלא שיכולים הם ליתן רשות לב"ד של שלשה לקדש. אכן דין זה צריך באור, שלא מצאנוהו בשאר דברים שצריך להם ב"ד הגדול לדונם, שיוכלו ליתן רשות לב"ד אחר לדון.

והנה הרמב"ם בהלכות סנהדרין (פ"ה) במנותו את הדברים שצריך להם בית דין של שבעים ואחד, לא מנה את קידוש החודש [ואדרבה, בה"ו שם כתב שקדה"ח בשלשה, ורק בפ"ה מהל' קדה"ח כתב הצורך בב"ד של ע"א]. הרי רואים אנו שחלוק דין קידוש החודש משאר דינים שצריך להם ב"ד של ע"א. וצריך באור.

ב ויש לבאר בזה, דהנה כיוצא בזה עמד הלחם-משנה (רפ"ה דסנהדרין) על כך שלא הביא הרמב"ם שם את ההלכה שמינוי כהן גדול צריך ב"ד של שבעים ואחד, כמו שהזכיר שם מינוי מלך שנצרך לו ב"ד של ע"א – והלא בהלכות כלי המקדש (ד, טו) פסק הרמב"ם שאין ממנים כהן גדול אלא בית דין של אחד ושבעים [ומקור הדין בתוספתא סנהדרין ג]. ומדוע השמיטו בהלכות סנהדרין.

א וכן נראה מתוך דברי רב"ע בפרשת צו גבי משיחת אהרן עה"פ 'זאת כל העדה הקהל' – דהיינו ראשי העם והזקנים. כמובא בשיעור קא. יעו"ש.

ב הגם שבתוספתא נמנו כהן גדול ומלך כאחד, למד הרמב"ם שבמלך יש גם ענין של משפט כמינוי. יתכן הטעם מפני שנוגע הדבר להיי הציבור, במשפטי המלך וכדיני המורדים בו וכיצאה למלחמה וכד', משא"כ כהן גדול שאין במינויו זיקה למשפט הציבור. וצ"ל דתנא דמתני' דריש סנהדרין שייך מינוי מלך וכה"ג. ושמו אין זה לעיכובא, והתנא לא מנה אלא דברים המעכבים. ע"ע בהרחבה בכללות ענין סנהדרין של ע"א בשיעור קא.

וכענין הזה נאמר אנו לענין קידוש החודש: מה שצריך לו בית דין הגדול לשיטת הרמב"ם, אינו משום הלכות 'בית דין', שעל כן לא נמנה קידוש החדש בהלכות סנהדרין עם שאר הדינים שצריך להם ע"א, כי מבחינת הלכות המשפט שבקדה"ח די בשלשה דינים כשאר דיני ממונות וכדתנן ריש סנהדרין, וכפי שלמדו (בר"ה) דבעינן ב"ד ולא סגי ביחיד מומחה, מדקאמר ליה הקב"ה למשה עד דאיכא אהרן בהדך, כדכתיב 'ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר' [ומשום שאין ב"ד שקול צריך שלישי עמהם]. וכן אמרינן התם שאין מקדשים את החודש בלילה משום הקש 'חודש' ל'משפט' שאינו אלא ביום – הרי דאיכרי 'משפט' וצריך 'בית דין', אבל לזה סגי בשלשה, ורק מפני שמצוה זו היא מצות הציבור על כן צריך שבית דין הגדול הוא זה שיקבע את החדשים, כדי לייחס הדבר לכלל הציבור, וזהו שבהלכות סנהדרין כתב הרמב"ם דקדה"ח בשלשה, כי מצד תורת 'ב"ד' סגי בב"ד של ג' ורק בהלכות קדה"ח הביא הצורך בב"ד של ע"א כי זו הלכה פרטית בהלכות קדוש החודש להצריך ציבור, וכמו שהביא בהלכות כלי המקדש דין ע"א במינוי כה"ג.

ולפי"ו מבוארת סברת הרמב"ם דסגי בנתינת רשות מב"ד הגדול לשלשה דינים שיקדשו – בניגוד לשאר ההלכות – כי בעצם די בבית דין של שלשה למעשה הקידוש מצד עצמו, וע"י נתינת הרשות מב"ד הגדול שפיר איכא רשות הציבור.

והיא היא דרשת ר' יאשיה מ'עדת ישראל' – שפשט הכתוב מדבר בכלל העדה, ומזה למד להצריך בית דין הגדול, הרי שיסוד הדין הוא משום יצוג הציבור ולא משום תורת 'בית דין' גדול.

וסייעתא גדולה לכך מלשון החינוך (ד): 'ועוד דרשו הדבר מדסמך לו דברו אל כל עדת בני ישראל, כלומר שיהא להם לאותן שיקדשו החודש רשות כל ישראל, כלומר חכמים גדולים שבישראל כגון בית דין הגדול' – הרי מבואר בדבריו שהב"ד הגדול כאן הם הבאים בשם כלל ישראל, וכן מוכח דסגי ב'רשות' מצדם לקדש.

ג ועד"ז יאירו עוד ענינים בשיטת הרמב"ם, דהנה למדנו מדברי הגרי"ז המאירים שבהלכות סנהדרין מביא הרמב"ם רק הדינים הנצרכים לב"ד של ע"א מצד הלכות ה'דין', מטעם 'כל הדבר הגדל יביאו אליך' שכתב שם הרמב"ם – כלומר כל שהוא בכלל 'הדבר הגדול' צריך שיהא נעשה בבית דין גדול של ע"א. משא"כ בהלכות האחרות כשמביא הרמב"ם את הדין הפרטי שנצרך לע"א, אינו משום הלכות משפט ודיינים בדוקא, אלא שם משמש ב"ד של ע"א כהוגף העומד במקום כלל העדה.

זכויצא בזה מצינו שני דברים נוספים הנצרכים לב"ד הגדול, ולא הזכיר הרמב"ם בהלכות סנהדרין: ספירת שבע שנים וקידוש שנת החמשים הנעשה בב"ד הגדול (כמובא בהלכות שמיטה ויובל רפ"ט), והגהת ספר תורה של המלך מהספר המונח בעזרה (הלכות מלכים רפ"ג) – גם דברים אלו אינם 'דין', ומה שנצרך להם סנהדרי גדולה היינו משום שהם ענין של כלל הציבור. ואמנם ודאי אין שבעים הזקנים כולם יושבים ומגיהים הספר, אלא שהדבר נעשה על פיהם ובפיקוחם, וכעין שנתבאר בקידוש החודש.

והנה תנן רפ"ב דשבועות, אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים וסנהדרין של שבעים ואחד

ובשתי תודות ובשיר וכו'. ואמרינן בגמרא, מנא הני מילי אמר רב שימי בר חייא דאמר קרא 'ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו, וכן תעשו' – לדורות. פרש"י בימי משה היו דברים אלו, שהוא מלך ונביא, ואחיו כהן גדול, ואורים ותומים ושבעים זקנים.

והרמב"ם בהלכות סנהדרין (רפ"ה) מנה את הדברים הנעשים על פי בית דין של שבעים ואחד, וכתב: 'ואין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא על פי בית דין הגדול שנאמר כל הדבר הגדול יביאו אליך'. ותמה הרמ"ך (מובא בכס"מ) על מה שהביא קרא ד'כל הדבר הגדל' והלא בגמרא מביא קרא אחרת, 'מ'וכן תעשו'. ויש להוסיף שבהלכות בית הבחירה (ו"א) מביא הרמב"ם את כל דברי המשנה בשבועות, ושם אמנם הביא את המקור המובא בגמרא שנאמר ככל אשר אני מראה אותך וכן תעשו לדורות. וא"כ קשה בתרתי; מדוע בהלכות סנהדרין הביא מקור שלא הוזכר בגמרא, וגם מדוע שינה טעמו ממה שכתב בהלכות בית הבחירה.

ונראה שהשמיענו הרמב"ם בסידור דבריו ענין גדול, וכדברי הגר"ח"ו (חוט המשולש י) על חיבור משנה תורה להרמב"ם: 'כל בקי בדרכו יודע שרוב כוונתו נלמד ע"י לדרוש סמוכים בסידורו', כמליצת בעל המרכבת-המשנה בהקדמתו 'במשנה תורה לכולי עלמא דרשינן סמוכין', כפי שיבואר.

עוד יש לעמוד על דקדוק לשון הרמב"ם, שבהלכות סנהדרין כינהו 'בית דין הגדול', ואילו בהלכות בית הבחירה 'סנהדרין של שבעים ואחד'.

והנה בהלכות סנהדרין לא הזכיר הרמב"ם את שאר הדברים הנצרכים לתוספת העיר והעזרות אלא בב"ד הגדול בלבד, ובהלכות בית הבחירה כתב גם את שאר הדברים, מלך נביא ואו"ת וכו'. אמנם כבר עשה כן רבנו הקדוש בסידור המשניות, שמלבד המשנה בשבועות שנה בריש סנהדרין אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא על פי ב"ד של שבעים ואחד, ושם לא הזכיר מלך ושאר ארבע שבועות. אכן כבר עמדו התוס' (בשבועות טו.) על שינוי זה, וכתבו דבסנהדרין לא חשיב אלא מילי דסנהדרין. אלא שהרמב"ם שנקט בכל מקום בהלכותיו טעם אחר, נראה שלדעתו הם שני דינים חלוקים, ואמנם מקורו משתי המשניות הללו, בסנהדרין ובשבועות; במשנת סנהדרין נאמר דין אחד של הצרכת בית דין של ע"א בתוספת העיר והעזרות, ובמשנת שבועות נאמר דין נוסף של הצרכת סנהדרין של ע"א ושאר דברים. ויש לבאר הנך תרי דיני.

וקודם שנבוא לבאר הענין, יש לעמוד על דקדוק בשינויי לשון המשניות. בסנהדרין הגירסה לפנינו היא 'אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד'. ואילו בשבועות תנן 'אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים וסנהדרין של שבעים ואחד ובשתי תודות ובשיר' – ולא תנן 'על פי'.

ד ויש לבאר הענין, דהנה עוד הקשה הרמ"ך (מובא בכס"מ הלכות סנהדרין שם) על מה שכתב הרמב"ם בהל' סנהדרין, אין יוצאים למדידת החלל אלא על פי בית דין הגדול שנאמר 'כל הדבר הגדל יביאו אליך' – והלא בגמרא (סנהדרין יד) ילפינן לה מ'זקניך' ושלש

עוד יש להקשות מעשיית עיר הנדחת שכלל הרמב"ם גם כן עם כל הנך דילפינן מ'כל הדבר הגדול', ואילו בגמרא (שם טז:) ילפינן לה מ'הוצאת את האישי וגו' לשעריך'.

ואמנם הרמב"ם עצמו הביא בהלכות הפרטיות את המקורות שבגמרא; בהלכות רוצח ושמירת הנפש (ט,א) כתב שיוצאין חמשה זקנים מב"ד הגדול שבירושלים שנאמר ויצאו זקניך ושופטיך, ובהלכות ע"ז (ד,ג): אין דנין עיר הנדחת אלא בב"ד של אחד ושבעים שנאמר והוצאת וכו'. ולפי האמור נמצינו למדים שגם בהני הלכתא שני דינים נאמרו בהם; דין 'משפט' הנצרך לב"ד הגדול מצד היותם בכלל 'הדבר הגדול', ודין פרטי מסויים במדידת העיר הקרובה ובעשיית עיר הנדחת, הנצרך לב"ד המייצג את כלל העם. ואמנם הדבר מוכרח במדידת העיר הקרובה שאין יוצאים כל הב"ד [וגם אינם במקומם וכדלהלן] אלא חמשה מהם, ועל כרחך זהו משום שהמדידה בפועל אינה צריכה תורת בית דין משום 'הדבר הגדול' אלא הוא דין מסויים במעשה המדידה, ולכך סגי בחמשה מהם.

הרי כבר נפתח לנו הפתח לנידון דידן; שני דינים יש בהצרכת ב"ד של שבעים ואחד לתוספת העיר והעזרות: האחד, צריך שיעשה הדבר על פי הוראת בית דין הגדול, משום 'הדבר הגדול'. והם דברי הרמב"ם בהלכות סנהדרין. ודין נוסף השייך לסדר הקידוש גופא, שצריך לו סנהדרין של ע"א כשם שצריך לו מלך ונביא ואורים ותומים. בזה משמשת הסנהדרין ככלל העדה, להיותם משתתפים במעשה הקידוש. וכדתנן בשבועות בית דין מהלכין ושתי תודות אחריהן.

ובזה יבוארו היטב לשונות הרמב"ם. בהלכות בית הבחירה, קודם שמנה את כל הדברים הנצרכים לקידוש העיר והעזרות, מלך, נביא, אורים ותומים וסנהדרין, כתב (נה"י) 'בית דין שרצו להוסיף על ירושלים או להוסיף על העזרה מוסיפין'. ומה בעי באמרו 'בית דין', והלא אחר בסמוך מפרש שצריך לכך סנהדרין של שבעים ואחד - אלא שבתחילה מיירי על עצם ההוראה להוסיף, שלזה צריך 'בית דין הגדול' כדבריו בהלכות סנהדרין. ואחר כך כותב את סדר הקידוש גופא, שנעשה במלך ונביא וא"ת וסנהדרי גדולה והם מהלכים עם התודות - והרי הם שני ענינים כאמור.

ועל כן דקדק וכתב בהלכות סנהדרין 'בית דין הגדול' ואילו בהלכות בית הבחירה 'סנהדרין של שבעים ואחד זקנים' - כי בהלכות סנהדרין מיירי בדין המשפט, שהואיל והוא בכלל 'הדבר הגדול' לכך צריך 'ב"ד הגדול', שעל כן מכונה כך - על שם שמביאים לו את הדבר הגדול. ואילו בהלכות בית הבחירה דמיירי בסדר הקידוש גופא, בזה אין צורך בתורת 'בית דין הגדול' דוקא אלא בשבעים זקני הסנהדרין שהם המייצגים את כלל ישראל. [ורק בהלכה הקודמת שמדבר על עצם ההחלטה להוסיף כאמור - נקט 'בית דין']. דוק ותשכח בשאר מקומות בדברי הרמב"ם, שפעמים כותב 'בית דין הגדול' ופעמים 'סנהדרין של ע"א', ועפ"י מה שנתבאר יש לדון לפרש כן גם שם. ועוד חזון למועד בל"ג. [ועוד, אין קורין 'גדול' אלא לעומת בית דין אחר הקטן ממנו. הרי שיש שייכות ביניהם; יש ב"ד גדול של ע"א ויש קטן של כ"ג ושל שלשה. משא"כ בדברים שצריך ב"ד של ע"א כדי לעמוד במקום כלל ישראל, שם אין לכנותם 'ב"ד הגדול' שהרי בענין זה אין שייך ב"ד אחר כלל].

והרי מוכרח הדבר מצד עצמו, דהנה אמרו בגמרא (סנהדרין יד:) על הא דאמרינן מצאן [זקן ממרא, לזקני הסנהדרין] אבית פגי והמרה עליהן יכול תהא המראתו המראה, ת"ל 'וקמת ועלית אל המקום' מלמד שהמקום גורם. ומקשינן כיצד יתכן דנפוק כולהו זקנים והכתיב 'שררך אגן הסהר אל יחסר המזג', ומשני אביי כגון שיצאו להוסיף על העיר ועל העזרות כדתנן אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בבית דין של שבעים ואחד'. הרי להדיא שכשיצאו להוסיף אין עליהם תורת 'בית דין הגדול' לחייב זקן ממרא על המראתו, וגם אינם יושבים אז במושב ב"ד, ואעפ"י כ צריך להם להיות בקידוש - ומאי טעמא? אלא מוכח שהשתתפותם בקידוש אינו בתורת 'בית דין' אלא משום ייצוג העם. אלא שצריך הסכמת 'בית דין הגדול' לעשות הקידוש. [וכן בעגלה ערופה, מלבד הדין שפוסקים במקומם על הבאת עגלה ערופה, יוצאים מהם - כולם או מקצתם (לכל חד כדאית ליה) למדידה עצמה, וכנ"ל שהם שני דינים נפרדים].

ומה מדויק שינוי לשון המשניות הנ"ל; בסנהדרין תנן 'אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד'. ואילו בשבועות 'אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים וסנהדרין של שבעים ואחד ובשתי תודות ובשיר' - ולא תנן 'על פי'. [ואמנם בכמה כ"י גם בסנהדרין הגרסה כן, אבל גרסת המשנה של הרמב"ם היא כגירסה דידן, והלא בשיטתיה קיימין השתא] - דהא בשבועות מיירי בסדר הקידוש גופא, שכל אלו הדברים המנויים, עימם ובהם נעשה הקידוש, ואילו במשנה בסנהדרין מדובר על הצרכת בית דין הגדול לענין הקידוש משום תורת דין ומשפט. [ומדויק שבגמרא בסנהדרין יד: כשהביאו הך דמצאן אבית פגי והמרה עליהן, הביאו הלשון הדומה למשנת שבועות 'בבית דין של שבעים ואחד' [ולא 'על פי'], דהתם מיירי בהיותם בחוץ דוקא, שאז הם משתתפים בחלות מעשה הקידוש גופא, ולא בבית דין הדן ומורה].

ובזה יתישבו דברי רבנו חננאל שם, שכתב על הא דאמרינן שיצאו ממקומם להוסיף על העיר: 'כדתנן בשבועות פרק ב אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בב"ד של שבעים ואחד' - ומדוע הביא ממרחק לחמו, הלא משנה זו בהאי פירקא גופא היא שנויה - אך לפי האמור עניינה של המשנה בסנהדרין היא ה'דין' שבתוספת ובקידוש העיר, ואילו בסוגיא כאן עסקינן כשב"ד יצאו ממקומם להשתתף בסדר הקידוש ואז אין עליהם תורת 'בית דין', והרי הוא עניינה של המשנה בשבועות.

ובי"ב נראה לענין מה שאמרו בתוספתא (פ"ג דסנהדרין) שלעשיית פרה אדומה צריך ב"ד של ע"א זקנים, דסגי שיעשה ע"י אחר עפ"י ציווים ורשותם, ואין צריכים כל הע"א זקנים לעשותה בעצמם. והיינו כנ"ל, דהתם לאו משום 'דין' בעינן ב"ד הגדול אלא מפני שהוא ענין לכלל הציבור, וכפי שביאר הגרי"ז (בספרו עה"ת פרשת חקת) את לשון הכתוב 'זאת חקת התורה דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה' וכו' [ולא כתיב איפכא כדרך הלשון בכל מקום, שפותח ב'דבר אל בני ישראל'] - שהוראת משה רבינו לבני ישראל ליקח היא כלולה בתורת הפרה, כי לקיחתה

ג ומה שהביאו בגמרא שם (טז:) על הך משנה קרא ד'וכן תעשו ולא קרא ד'כל הדבר הגדול', דאילו לא קרא מנלן דבכלל דבר הגדול הוא, ורק לאחר ששמענו דבעינן ע"א ומלך ונביא, ידעינן דבכלל הדבר הגדול הוא. וע' לח"מ רפ"ה סנהדרין.

נעשית ע"י ב"ד של ע"א – הרי שהוא דין של 'בני ישראל ויקחו' ולא משום 'הדבר הגדול' – הלכך סגי לזה שיימנו אחרים על כך, וכקידוש החודש שב"ד הגדול נותנים רשות לשלשה לקדש [ויתכן שה"ה לענין מינוי כהן גדול].⁷

ה ויש ליישב בזה ענין נוסף: אמרו בגמרא (סנהדרין יג. טז): 'משה במקום שבעים וחד קאי', ומזה למדו שהעמדת סנהדראות נעשית בבית דין של ע"א. והנה הקשה הגר"ש"ר (בחדושי סנהדרין סי' ה) על מה שלמדו בגמרא (בר"ה כה): שאין די לקידוש החודש ביחיד מומחה שהרי אין לך מומחה לרבים בישראל יותר ממשה רבינו וקאמר ליה הקב"ה עד דאיכא אהרן בהדך דכתיב 'ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם'. והלא משה רבינו במקום ע"א הוא ואין זה 'יחיד' – וכתב הגר"ש"ר שכלל זה אינו אמור אלא כשיש 'בית דין' שבתוכו משה רבינו, אז נחשב הוא כב"ד של ע"א, אבל כשחסר 'בית דין' בפועל, אין נחשב משה רבינו לבדו כ'בית דין' של ע"א [ומוטעם הדבר היטב עם המבואר ברמב"ם (סנהדרין ב"י-יא), וכפי שהרחיב בקצות החושן (ג), שגם במקום שיחיד מומחה כשר לדון, אין לו דין 'בית דין' לענין כפייה]. והביא שם שאמרו לו כן גם בשם הגר"ח, ושאינו הגר"ד הביא ראייה לדבריו מהך סוגיא דר"ה.

אבן יש להקשות דסו"ס כיון שאחר שהיו שלשה שוב היה למשה רבינו דין של ע"א, למה הוצרכה רשות כל ישראל כדכתיב 'דברו אל כל עדת בני'.

והביאור בזה בהקדם מה שיש לראות נפלאות בישוב דברי רש"י, דבהא דבעינן סנהדרין של שבעים ואחד מ'וכן תעשו', פירש רש"י בשבועות (טו). שהיו בשעת הקמת המשכן שבעים זקנים. ואילו בסנהדרין (טז): פרש"י שמשה במקום סנהדרי גדולה [כדאמרינן בגמרא התם גבי עשיית סנהדראות לשבטים, כדאשכחן במשה דאוקי סנהדראות ומשה במקום שבעים וחד קאי]. וכבר עמד התו"ט בשבועות (פ"ב מ"ב) על שינוי הטעמים ברש"י וברע"ב. ועוד הקשה הרי לא נתמנו שבעים איש מזקני ישראל אלא לאחר מעשה המשכן, בפרשת 'אספה לי שבעים איש' שבסדר בהעלתך, וא"כ הרי מסתבר כפרש"י בסנהדרין דע"כ משום דמשה במקום ע"א קאי ולא משום שהיו שם שבעים זקנים. וכתב שלפרש"י בשבועות צריך לומר 'ושבעים זקנים שנאמרו במתן תורה בסוף פרשת משפטים' ו'ושבעים מזקני ישראל', הם היו מיוחדים שבעדה לכל דבר שבקדושה כעין סנהדרין שנצטוו בהם אחר כך בפרשת אספה ליי. וצריך לבאר תירוץ, מהו הגדר של 'כעין סנהדרין' שהיו לאותם המיוחדים שבעדה לכל דבר שבקדושה. ובעיקר הקושיא כיוון להר"י מגאש (בחדושיו לשבועות יד.: שלא היו לעיני התו"ט), ושם אכן פירש כפרש"י בסנהדרין מחמת קושיא זו.

^ד ע' רמב"ם פ"ה ג'ד. כיצד שורפין אותה, וקני ישראל היו מקדימין ברגליהן להר המושבה וכו'. ולא הזכיר ע"א. ויש להביא סמך מסוגיות הגמרא בסנהדרין יד: דשקיל וטרי כיצד יצאו כל הב"ד הגדול ממקומם והלא אל יחסר המוג כתיב, והעמידו שיצאו להוסיף על העיר ועל העורות [שהוא משום דבעינן בית דין] וכדמכח מהרמב"ם בהל' סנהדרין כמנש"כ הגר"י]. או למדידת עגלה וכראב"י דיליף מ'יצאו זקניך ושפטך', ולא אמרו שיצאו למעשה הפרה – ומשמע דלזה א"צ לצאת בעצמם.

^ה שמואל יש מקום לומר שגם העמדת סנהדראות היתה ע"י משה רבינו לבדו כפשיטת דקרא, וגם לזה אין צורך בע"א משום תורת 'בית דין' אלא משום שהוא ענין ציבורי. ואעפ"י שהביאו הרמב"ם בהלכות סנהדרין שם, אין זו קושיא כלל כי ודאי מקום הלכה זו הוא בהלכות סנהדרין והעמדתם, אבל לא משום שצריך תורת 'בית דין' של ע"א למינוי. ולפי"ז לכאורה סגי שישלחו אחרים להעמיד דינים וא"צ לצאת בעצמם. וכן משמע בגמרא סנהדרין פח: 'משם כותבים ושולחין...'. וברמב"ם סנהדרין ב.ח. אך יש להעיר מלשון רש"י ריש סנהדרין וצריכים ב"ד הגדול שבלשכת הגזית לצאת ולהשיבים'. וצ"ב.

נראה לבאר על פי האמור, באופן ששני פירושי רש"י צדקו יחדיו ומשלימים זא"ז, ובכל מקום פירש רש"י כפי המתאים והמוכרח לפי ענין הסוגיא.

הנה כבר דיברנו במקום אחר בכללות ענין משה במקום שבעים ואחד קאי, ועתה באנו לבאר שיטת רש"י והרמב"ם במהלך אחר מזה האמור שם. הגר"י² (בנסטיל, פרשת בהעלתך) הקשה על מה שכתב הרמב"ם בהל' מלכים (הני"ל) שהמלך עומד ע"י ב"ד של ע"א שהרי יהושע מינהו משה רבינו ובית דינו – מדוע צריכים לבית דינו והלא משה במקום ע"א קאי. [ויצא לחדש שם שלאחר שנתמנו שבעים זקנים שוב אינו עומד במקום ע"א].

נראה לומר דהא דמשה רבינו קאי במקום ע"א, הלא מקור הדבר נראה פשוט הוא מהכתוב 'כל הדבר הגדל יביאו אליך' – והרי הדבר הגדול הוא זה הטעון בית דין הגדול כנ"ל, וא"כ הרי פירש הכתוב שמשה רבינו לבדו מהוה 'בית דין הגדול' לדון בכל הדבר הגדול. וכ"ה ברש"י סנהדרין טז. (ד"ה יביאו אליך. ומה שפירש בדף יג. טז: שהוא ראש לכולם ושקול כנגדם, פירש כן כטעמא דקרא ולא מקור הדין). [וכן מפורש במינוי שבעים הזקנים 'ונשאו אתך במשא העם ולא תשא אתה לבדך' – הרי שאותו 'משא העם' שנושאים הזקנים מעתה, משה רבינו היה נושא לבדו]. וא"כ יש לומר דהיינו דוקא בדברים הטעונים ב"ד של ע"א מצד 'הדבר הגדול', כלפי זה משה רבינו עומד כע"א זקנים, אבל בדברים הנצרכים להעשות על ידי 'העדה', שבהם הע"א זקנים באים כעומדים במקום העדה, בזה לא מצינו שמשה רבינו עומד במקומם.

זבזה מיושבת קושיית הגר"י³, דהנה מקור דברי הרמב"ם שהעמדת מלך נעשית על ידי ע"א ממשה רבינו ובית דינו, הוא מהספרי זוטא (פינחס) 'העמדת אתו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה' – שיהא מומחה מפי אלעזר הכהן ומפי כל העדה וכו' ויהא יושב ודורש ושואל לפניך בראש כל גדולי ישראל'. הרי שלהעמדת המלך צריך את 'כל עדה', ועל כן לא סגי לזה במשה רבינו לבדו אלא צריך בית דין של ע"א, דלענין הך דינא שייחשב ככל העדה, לא אמור הכלל דמשה רבינו במקום ע"א כאמור.

והבא נמי, לפי מה שנתבאר שלקידוש העיר והעזרות צריך הן תורת 'בית דין הגדול' לקדש על פיהם, הן ע"א זקנים כעומדים במקום כלל הציבור למעשה הקידוש גופא, אם כן משה רבינו כעומד במקום ע"א זקנים, מועיל רק כלפי תורת בית דין שעל פיו נעשה 'כל הדבר הגדול', אבל לא כלפי ייצוג העדה, ואם כן שפיר דדק רש"י בסוגיא בשבועות לומר שהיו שם שבעים זקנים מלבד משה, דהלא התם מיירי בסדר הקידוש עצמו, על ידי השתתפות הזקנים במעשה הקידוש, וזהו מפני היותם באים מכח כלל העדה, על כן בעינן שבעים זקנים מלבד משה. ואמנם לא היה עליהם תורת 'סנהדרין' שהרי לא נסמכו שבעים הזקנים אלא לאחר מכן, מ"מ לענין ייצוג העם סגי באותם שבעים זקנים המיוחדים לכל דבר שבקדושה כדברי התו"ט [וזהו 'כעין סנהדרין' שכתב – כלומר החלק הזה של ייצוג כלל הציבור האמור בסנהדרין, היה בהם, אבל לא תורת 'בית דין']]. ואילו במשנת סנהדרין דאיירינן בכל אותם דינים דבכלל 'דבר הגדול' הנצרכים לתורת בית דין

האמוראים עד קודם חתימת התלמוד^ד, וכיצד יתישבו הדברים אלו עם אלו.

זבאור הענין בהקדם דברי האברבנאל (בהקדמתו לספר שופטים) שחקר בענין השופטים והמלכים, במה הם זהים במהותם ובענינים ובמה הם חלוקים. ומנה חמשה דברים השוים למלך ולשופט וחמשה דברים חלוקים. ופירש [ויסוד הדבר נמצא בדרשות הר"ן] ששררת המלך הוא בענין המדיני, להושיע את העם מאויביהם ולפסוק הדין כפי הוראת השעה וצורך העת, ואילו כח השררה והשלטון שביד השופטים הוא בסמכותם לדון מכח התורה. וכשלא היה מלך בישראל, מצינו שהיה מסור לשופטים הכח והשררה לדון כדין המלך אף שלא מן הדין - כפי צורך השעה, ושררה זו ניתנה להם מכח התורה, ועל שם כך נאמר בהם בכמה מקומות לשון 'מלכות'.

ועיקר הדבר מבואר בדברי הרמב"ם (בספר המצוות ל"ת שטז), בלאו ד'נשיא בעמך לא תאור', שכלול בזה מלך ונשיא הסנהדרין (וכן פסק בפכ"ו מהלכות סנהדרין). כי ענין הלאו הוא שלא לקלל כל מי שיש לו ממשלה במעלה עליונה, בין שהיתה ממשלה שלטונית בין שהיתה תוריית. וכ"ה ברמב"ן בפרשת משפטים (כב,ז), 'כי נשיא הסנהדרין הוא במעלה העליונה בשררת התורה'.^ט **העולה** מזה הוא שיש כח מלכות וממשלה לחכמי הסנהדרין מעין שררת המלך, אלא שהיא 'ממשלה תוריית'. והנה מצינו שקידוש החודש ועיבור השנה תלויים בנשיא הסנהדרין, כן מבואר במשנה וברש"י (בראש השנה לא): שעיקר הקידוש תלוי בראש בית הדין, שעל כן הוצרך רבן יוחנן בן זכאי לתקן שאפילו הוא בכל מקום, יהיו העדים הולכים לבית הועד ולא למקומו. וכן מבואר ברמב"ם (בפ"ד מהל' קדה"ח) שעיבור שנה צריך להעשות בנוכחות נשיא הסנהדרין ועפ"י רשותו. וטעם הלכה זו מבואר לפי האמור, מפני שהנשיא נחשב כ'מלך' בהנהגה התוריית, והרי נתבאר שהצרכת ב"ד הגדול בקידוש החודש עניינו כדי שתתייחס הקביעה לציבור, על כן נצרך הנשיא דוקא לקידוש, שהוא הוא הסמכות הבלעדית הקובעת את הנהגת הציבור בכל הענינים התוריים.^ט

והנה יסוד ענינה של שררה זו מתבאר על פי דברי הרמב"ם (בריש הלכות ממרים ובהקדמתו לספר היד), שהוא מכח מה שחכמי הסנהדרין הם עיקר תורה שבעל פה, הם מוסרי התורה ועמודי ההוראה, והם הסמכות הבלעדית לפרש התורה. וכבר דייק הגרא"ו (קובץ דברי סופרים ב) בדברי הרמב"ם, דלאו ד'לא תסור' האמור בפרשת זקן ממרא בבית דין הגדול, קיים גם בכל הדינים והתקנות

ח זו לשונות שם: 'ואחר בית דין של רב אשי שחבר הגמרא וגמרו בימי בנו, נתפורזו ישראל בכל הארצות פיזור יתר.. וכל בית דין שעמד אחר הגמרא בכל מדינה ומדינה וגור או התקין או הנהיג לבני מדינתו או לבני מדינות רבות, לא פשטו מעשיו בכל ישראל מפני ריחוק מושבותיהם ושיבוש הדרכים. והיות בית דין של אותה המדינה יחידים ובית דין הגדול של שבעים ואחד בטל מכמה שנים קודם חיבור הגמרא, לפיכך אין כופין אנשי מדינה זו לנהוג כמנהג מדינה האחרת'. פשטות הדברים מורה שהיה ב"ד הגדול בימי הגמרא עד סמוך לחיבורה ע"י רב אשי ורבינא. ואולם 'ל'ל לפרש כוונתו שב"ד של ע"א בטל זה שנים רבות מקודם. תדע, דלמאי הוצרכו לשבעים ואחד בימי הגמרא.

ט וע"ע בענין זה בשיעור צד, ג.

י ומה שתיקן ריב"ז לעקור דין זה ב'קום ועשה', י"ל שתיקן רק שאין צריך לילך למקומו של הנשיא, ובסתמא נתנה רשות מאת הנשיא אם לא יאמר אחרת. וכיורת, שהוא עצמו הנשיא ובידו להסכים ליתן הרשות לשאר בית הועד. ויתכן שתיקן כן רק למנו, לצורך השעה, ובהו יונת מדוע השמיט הרמב"ם תקנה זו.

הגדול, שם כתב רש"י דמשה רבינו במקום ע"א זקנים קאי. נמצאו דברי רש"י באים בדקדוק בכל סוגיא כפי ענינה; בשבועות דמיירי בזקנים כמייצגי העם, פירש משום שבעים זקנים שהיו אז [ולא יכול לפרש משום דמשה במקום ע"א, דהלא ביצוג העם מיירין], ואילו בסנהדרין דמיירי בהלכות 'בית דין', פירש דמשה רבינו כב"ד של ע"א הוא [ולא יכול לפרש שהיו שם שבעים זקנים, דהא עדיין לא נסמכו להיות בית דין].

ביוצא בזה אתה אומר אודות המובא לעיל מהתוספתא דהעמדת כהן גדול בעי סנהדרין של ע"א, ולא נתבאר שם מקור הדבר. אך נראה לראותו בקרא דמשיחת אהרן לכהונה גדולה (בפרשת צו), דכתיב 'ואת כל העדה הקהל' ופירש ראב"ע 'ואת כל העדה - ראשי השבטים והזקנים'. הרי דמינוי כה"ג צריך שבעים ואחד זקנים. ומכללא שמענו מקור נוסף לכך שהזקנים באים ככל העדה [וכדברי המכלתא דלעיל לענין קידוש החודש. וכהספרי-זוטא לענין מינוי מלך. נמצאו א"כ שלשה מקומות מפורשים שהסנהדרין של ע"א הם מייצגים את העם, וקרויים 'עדה' משום כך].

ולפי האמור מיושב היטב דלא סגי במשה רבינו לבדו במשיחת אהרן, הגם שהוא עומד במקום ע"א זקנים - דהתם משום 'כל העדה' אתינן עלה, ולא משום תורת 'הדבר הגדול' וכפי המובא לעיל מהגרי"ז דאין בהעמדת כהן גדול ענין המצריך 'בית דין' [והרי עדיין לא היו שם שבעים בתורת 'בית דין' כנ"ל], ולענין זה לא אמרינן משה במקום ע"א קאי. נמצאו הדברים תואמים יחדיו ומתישבים כמין חומר.

וא"ב מיושב היטב דהא דמשה במקום ע"א אינו לענין שיחשב כנציג הציבור של כלל ישראל, ולכן הוצרכה רשות כל ישראל ד'דברו אל כל עדת בני'.

א אלא שעדיין שיטת הרמב"ם טעונה באור, דהנה הקשה הרמב"ן על הרמב"ם הלא מבואר בכמה מקומות בש"ס שהיו מקדשים על פי הראיה עד ימי אב"י ורבא, וכן כתב הרמב"ם עצמו (קדה"ה, ג). והרי אם צריך ב"ד הגדול למצות קידוש הלא כבר גלתה סנהדרין ממקומה ארבעים שנה קודם החורבן, וסנהדרין שאינה במקומה אינה דנה דיני נפשות, כפי שדרשו מ'וקמת ועלית אל המקום' - מלמד שהמקום גורם. ובמגלת אסתר ולב שמח תירצו שלדעת הרמב"ם דוקא בדיני נפשות ובהמראת זקן-ממרא גזרת הכתוב שהמקום גורם, משא"כ לשאר הלכות, יש שם 'בית דין הגדול' גם כשאינו יושב במקומו. אך עדיין קשה טובא, סוף סוף כבר בטלה סנהדרי גדולה לגמרי בטבריה, בימי רבי, כמו שכתב הרמב"ם (סנהדרין יד, יב עפ"י גמרא ר"ה לא) 'ומשם לא עמד בית דין גדול עד עתה, וקבלה היא שבטבריא עתידין לחזור תחילה ומשם נעתקין למקדש'. ואם כן ודאי שבימי אב"י ורבא כבר לא היתה סנהדרי גדולה כלל, וכיצד קידשו החדשים על פי הראיה.

מאידך גיסא יש להקשות מדברי הרמב"ם בהקדמתו (בד"ה נמצא רבינא ורב אשי) המורים שהיה ב"ד הגדול עוד בימי

והמנהגים שבגמרא, ואף על פי שכבר בטלה סנהדרין גדולה ולא ישבו במקום אחד, מ"מ כיון שהסכימו כל חכמי ישראל או רובן על הדבר, הרי זה ככח ב"ד הגדול". ואעפ"י שכבר בטלה הסמיכה בזמן הגמרא, מ"מ דין בית דין הגדול יש להם, ואין כח לחלוק עליהם וכופים את העם לקיים דבריהם. והוסיף שהרמב"ם הולך לשיטתו בדבריו הנודעים שיש ביד חכמי ישראל שבארץ ישראל לחדש הסמיכה. והטעם מבואר בדברי הרמב"ם הנ"ל, שסמכות הסנהדרין נובעת מכך שהם מוסרי התורה ועיקר תורה שבעל פה, ולא דוקא משום חלות שם 'בית דין', הלכך כל שהסכימו עליו כל חכמי ישראל או רובן, היא היא תורה שבעל פה.

מענתה נבוא לבאר פשר דברי הרמב"ם בסתירה הנ"ל, שמצד אחד כתב שכבר בטל בית דין הגדול בטבריה, ומצד אחד נקט שיש כח 'בית דין הגדול' עד סמוך לחתימת התלמוד - אך הדברים יתבארו על פי 'הכתוב השלישי' ברמב"ם, בהלכות קדוש החודש (ה,ג): 'ומאימתי התחילו כל ישראל לחשב בחשבון זה, מסוף חכמי הגמרא בעת שחרבה ארץ ישראל ולא נשאר שם בית דין קבוע, אבל בימי חכמי משנה וכן בימי חכמי הגמרא עד ימי אביי ורבא על קביעת ארץ ישראל היו סומכין'. מה ענינו של גדר חדש זה: 'בית דין קבוע' - ודאי הכוונה להסכמת כל חכמי ישראל או רובם, ואעפ"י שאינם ב"ד של ע"א². ומה שכתב בהלכות סנהדרין שכבר בטל ב"ד הגדול, הכוונה לב"ד של ע"א הדנים בדיני עיר הנדחת וכד', אבל לא בטל מהם התואר של 'מעתיקי השמועה' ו'עיקר תורה שבעל פה' ו'עמודי ההוראה' הנותן להם את 'המלכות התורית', אשר מכח זה הם המייצגים את הציבור. והרי כפי האמור לעיל הצרכת ב"ד של ע"א לקדוש החודש אין יסודו משום הלכות דיינים אלא משום שהיא מצות הציבור, על כן סגי לדין זה הסכמת חכמי ישראל ואין צריך דוקא מושב בית דין של ע"א שישבו במקום אחד³, ובדומה ללאו ד'לא תסור' שיש כח ב"ד הגדול לכל חכמי ישראל שהסכימו יחדיו על קביעת ההלכה. ומובן שפיר שאעפ"י שבטלה הסנהדרין וגם בטלה הסמיכה מרוב החכמים בימי אביי ורבא, יכלו לקדש על פי הראיה, מכח סמכות חכמי התורה שהיא כב"ד הגדול⁴.

ומה מדוקדקת לשון הרמב"ם 'עדות זו תהיה מסורה לכם וכל העומד אחריהם במקומכם'. מהו ענין 'במקומכם' שכתב - אלא ללמד שיסוד הענין הוא משום שררת בית דין וממשלתו

יא וזה דלא כמוש"כ במרגנותא טבא ולב שמח שאין 'לא תסור' אלא על הוראת ב"ד הגדול שבלשכת הגזית. גם החזו"א בהגהותיו על קובץ דברי סופרים (ד) חולק וסובר שאין דין ב"ד הגדול אלא בסמוכים ומנויים לכך, אלא שחייבים כל ישראל לשמוע להם כמו שחייבים בני העיר לשמוע לב"ד שלהם. ועיקר כוונת הרמב"ם - פירש - שתקנות בעלי התלמוד היו לכל ישראל, שלא כתקנות הגאונים שלא היה להם כח לתקן אלא למדינתם. וצ"ע לדבריו כיצד קדשו עפ"י הראיה בזמן הגמרא הלא בעיני ב"ד הגדול. ולכאורה צ"ל שהעיקר תלוי בהימצאות הנשיא ולא תלוי בשם 'ב"ד הגדול', והנשיא היה עוד בימי הגמרא (כמבואר בסנהדרין ה). עד לימי הלל השני שתיקן הלוח, בנו של רבי יהודה נשיאה שהיה הנשיא האחרון.

יב ואכן לא הזכיר הרמב"ם בדין קדש ח' 'בית דין של ע"א' אלא 'ב"ד הגדול' (בספ"ה מ) או 'סנהדרין' (בהל' קדה"ח), ואילו בשאר הלכות הזכיר 'ב"ד של ע"א' [ולענין מינוי כהן גדול כתב ב"ד של ע"א. ומשמע לכאורה שאין מועילה הסכמת חכמי ישראל אלא סנהדרי גדולה דוקא. וצ"ע].

יג ושמו יש לבאר מה שנימק הרמב"ם בהקדמתו ז"ל שחייבים כל ישראל לילך אחר כל הדברים שבגמרא בבלי, והואיל וכל אותם הדברים שבגמרא הסכימו עליהם כל ישראל. משמע שכח 'בית דין הגדול' הנתון ביד חכמי התורה, ענינו ויסודו הוא משום הסמכות הציבור לקבל אותו עליהם. והיינו מפני שכחו של ב"ד הגדול הוא מפני שהוא המייצג את ה'עדה' כולה כאמור למעלה. [ולפי"ז יתכן שאזהרת 'לא תסור' שייכת על כל מנהג או דין שפשט בכל ישראל עפ"י החכמים, אף לאחר חתימת התלמוד]. וכ"כ ברורות בית ישי (טו במהדור"ח), והרי מדברי הרמב"ם הנ"ל סיעתא גדולה לכך. ועוד הוסיף שם שאפילו כח ב"ד הגדול שבלשכת הגזית מותנה בקבלת כלל ישראל ברצונו, ואם יארע שיתמנו באלימות וכד', אין להם כח כלל. ואולם לפי האמור בפנים עפ"י הגרא"ו, אין הכרח בתוספת זו.

יד דרך אחרת יש המיוחסת להגרא"ח (בחדושי ר"ה), שאעפ"י שלא היה מושב בית דין של ע"א, היו ממנים וקנים בחלות שם 'סנהדרי גדולה' המתייחס לכל חכם וחכם בפני"ע. אך לפי דרך זו מסתבר דבענין מיהא סמיכה ואילו לפי האמור לעיל א"צ סמוכין [אלא לב"ד של שלשה המקדש בפועל] אלא כל שנעשה הדבר בהסמכת חכמי ישראל יש לוה תוקף ב"ד הגדול.

התורית, כמו משה רבינו ובית דינו שהם מנחילי התורה. ורק משום כך מסורה מצות הציבור בידם, מאחר שנחשבים הם כ'מלך' שהוא כ'בעלים' על עניני הציבור.

ונועם דברים אלו מוטעים היטב פירוש הגר"ח (בחדושים על הש"ס, ר"ה) במעשה דרבי יהושע שהיה מיצר על שגור עליו רבן גמליאל לבוא אליו ביוהכ"פ שחל בחשבוננו, ואמר לו רבי עקיבא: כל מה שעשה ר"ג עשוי שנאמר 'אלה מועדי ד' מקראי קודש אשר תקראו אתם - בין בזמנם בין שלא בזמנם, אפילו שוגגים מוטעים וכו'. בא לו אצל ר' דוסא בן הרכינס, אמר לו: אם באים אנו לדון אחר בית דינו של ר"ג, צריכים אנו לדון אחר כל ב"ד וב"ד שעמד מימות משה ועד עכשיו וכו'. נטל מקלו ומעותיו בידו והלך ליבנה. וביאר הגר"ח מדוע לא הספיקה לו תשובת רבי עקיבא עד שהוצרך לטענה נוספת של ר' דוסא - כי אמנם נתקבלה הלכה שאפילו קביעה בטעות חלה, אך הלא גם רבי יהושע קבע את החודש לפי חשבוננו, על כן עדיין לא נחה דעתו דמאי אולמיה קביעת ר"ג מקביעתו הלא שניהם מחכמי ב"ד הגדול הם - עד שאמר לו ר' דוסא שקביעת נשיא הסנהדרין היא הקובעת, שהרי הוא כב"ד של משה ואם באנו לדון על ב"ד של ר"ג צריכים אנו לדון על כל ב"ד שעמד מימות משה ועד עתה, שהרי כולם עומדים באותו מקום כנ"ל].

ואמנם בקידוש החודש צריך תנאי נוסף: שיהיו בית דין בארץ ישראל, כדילפינן לה מ'כי מציון תצא תורה' (ע' ברכות סג וסנהדרין יא): וכמו שהזכיר הרמב"ם בהלכות ובספר המצוות. והסבר הדבר מבואר בדברי הרמב"ם בהלכות שגגות (יג,ב) לענין פר העלם דבר של ציבור שמתחשבים ברוב ציבור של בני ארץ ישראל בלבד (כבהורית ג): 'שאין קרוי 'קהל' אלא בני ארץ ישראל'. וכן מצינו זאת במקומות נוספים - ע' מנחת חינוך (רפד) (אות כד) בקומץ המנחה), ששם 'קהל' ו'ציבור' [כישות אחת, לא כבודדים רבים, וכמו שנתבאר במק"א¹⁰], אינו קיים אלא כשישראל בארץ. וכידוע הדבר ממהר"ל והגרא"א על פי הזוהר (ח"ג צג): על הכתוב 'גוי אחד בארץ'.

ובן נמצא באבני נזר (או"ח שיד, ד) לענין קידוש החודש: 'ועל כן צריך לקדש (- ר"ח) בארץ ישראל דוקא, דנחשב כאילו קדשוהו כל הקהל מאחר שכולם כאיש אחד, מועיל הקידוש לכל ישראל'.

עתה נבוא לפלוגתא השניה שבין הרמב"ם לרמב"ן בענין קידוש החודש בזמן הזה, שלהרמב"ם הוא נקבע על פי חשבון, שכך נמסר בהלכה שכשאינן שם בית דין קובעים על פי החשבון, ולהרמב"ן הוא נקבע על ידי בית דין של הלל בנו של רבי יהודה הנשיא. ונראה שפלוגתא זו שייכת ונובעת מפלוגתתם הראשונה.

דהנה נחלקו תנאים (בר"ה כד) במצות קידוש בית דין, האם מקדשים רק כשנראה החודש בזמנו, ביום השלישי, אבל אם לא נראה אין מקדשים אותו בית דין שכבר קדשוהו שמים (ר' אליעזר בר' צדוק), והכי קיימא לן (רמב"ם קדה"ח ב,ח - דברי שמואל בגמרא שם), או גם כשלא נראה בזמנו מקדשים אותו ביום ל"א

(חכמים), או דוקא שלא זמנו מקדשים אבל בזמנו אין מקדשים (פלימו), ודעה רביעית יש, של ר"א בר' שמעון, שאין מקדשים אותו כלל; וקדשתם את שנת החמשים - שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים. וכבר עמד המנחת-חינוך (ד) שאין לומר שלדעת ראב"ר ש אין מצוה לקדש חדשים כלל, שהרי מבואר בכל מקום שמצוה לקדש חדשים ככתוב 'החדש הזה לכם' - כזה ראה וקדש. אלא שני דברים הם; קביעת החודש וקידושו. ולכל הדעות מצוה על בית דין לחשב ולקבל עדי ראיה ולקבוע מתי חל ראש החדש, ומלבד זאת יש מצוה לקדש החודש באמירת 'מקודש' ע"י ראש בית דין ועניית העם, וכלפי מצוה זו נחלקו התנאים; יש אומרים שהיא נוהגת בכל חודש וחודש וי"א דוקא בזמנו או דוקא שלא בזמנו, ולדעת ראב"ר ש אין מצוה בחודשים לומר 'מקודש'.

והביא המנ"ח שכן מצא ברמב"ן (בספר המצוות עשה קנא), שצדד בסוף דבריו שהלל לא קידש החודשים אלא קבעם [ע' באריכות דברים מתוקים בספר זכר יצחק (יא) שאי אפשר לקדש מראש החודשים רק לקבעם], שאין קידוש ב"ד מעכב אלא מצוה לתתחילה. והוכיח זאת הרמב"ן מהא דלראב"ר ש אין מקדשים כלל אלא די בעשיית ב"ד את החשבון והסכמתם לקבוע ראש חדש ביום שלשים או שלשים ואחד. הרי שהקביעה והקידוש שני ענינים הם. וכן הראה בעמק ברכה מקור הדבר בירושלמי (ר"ה ב,ה) שהקשו 'והא תנינן ראש בית דין אומר מקודש? ותירצו: מאי מקודש - מקויים. הרי שלדברי הכל ב"ד 'מקיימים' כלומר קובעים מתי ראש חדש, ואילו נידון המחלוקת אינו אלא לענין אמירת 'מקודש' י"ז.

הרי למדנו ששני ענינים יש; קביעת החודש וקידושו, בקידוש נחלקו תנאי אבל הקביעה נצרכת לדברי הכל לחלות ראש חדש. ומצינו חידוש גדול בדברי הריטב"א בחולין (קא:), ולפיו יתכן שהקביעה מעכבת את החודש לגמרי, ועכ"פ מעכבת לענין המועדות, שפירש הריטב"א את סוגית הגמרא שם שאם גזרו גויים על בית דין שלא לקדש את חודש תשרי, אין שם יום הכיפורים. וביאר הגר"ש רוזובסקי (בחדושי סנהדרין סי' י) שלדעתו בלא קביעות בית דין את החודש - לא התחיל החודש החדש ועל כן נתבטל יום הכפורים ושאר מועדות [וכן הבין הרמ"ה בסנהדרין יב בדעת רש"י, ותמה על כך]. ועוד צדד הגרש"ר לפרש בדרך אחרת, על פי מה שהביא הרשב"א מרבנו חננאל בפירוש הגמרא בב"ב (קא.) 'מועדי ה' צריכין קידוש בית דין שבת בראשית אינה צריכה קידוש בית דין' [רשב"ם פירש 'קידוש המועדות' היינו קידוש ראשי חדשים שבהם תיקון המועדות], כי משה רבינו קידש המועדות שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל - זהו קידוש

יז ואפשר שזו כוונת הרע"ב בר"ה שפירש טעמו דראב"ר צ"ע שאין הקידוש חובה, ורק בזמנו מקדשים אותו לחוק הדבר ולפרסמו. והרש"ש תמה הלא הקידוש מצוה דאורייתא. אכן הכוונה שאינו מחויב לעצם קביעת החודש. או י"ל שגם כברייתא כמובא ברב"ז (ח"ה ב"ר) ר"א בר צדוק בין כך ובין כך אין מקדשין אותו. ומשם אולי בומנו אינם רשאים לקדשו שלא ידאו כבאים לחוק מה שכבר קדשוהו שמים, ובזמנו אין חובה לקדשו [עכ"פ מדאורייתא] אבל אם רצו רשאים.

יח וכן פירש דברי הריטב"א בספר כלי חמדה (בא) <לע' בפנים>. ותימא לפי"ז שלא נתקדש כלל חודש תשרי ונמצא מרחשון החדש השביעי. גם הפירוש השני שבלא קביעת החודש אין קדושה למועדות, מחודש מאז הוא [שאף לפר"ח שצריך קידוש ב"ד, לא שמענו שבלעדי קדושה זו לא נתקדש היום, והרי מצינו בכמה מקומות שמצוה לקדש אבל אין הקדושה תלויה באמירה - יובל, בכור בהמה, וכיו"ב קידוש של שבת לפירוש הרמב"ן יתרו. וכן מוכח מקדושינו לו: דלהכי אצטרך 'מושב' גבי שבת דס"ד הואיל ובעניני דמועדות כתבא תיבעי קידוש כי מועדות. והרי ודאי על עולה על הדעת שבלא קידוש ב"ד לא נתקדש שבת, שהרי כבר קידשוהו שמים, אלא ודאי ס"ד שיהא מצוה לקדש הגם שכבר קדש מקודש (ונתישבה קושית החו"א שם)]. ואין מסתבר שהריטב"א יבליע חידוש זה כבדרך אגב, כאילו זו הנחה פשוטה ודיועה. וביותר קשה שהריטב"א בב"ב כתב על פירוש ר"ח שאינו מחוור. והיה נראה לדחוק בלשון הריטב"א ולפרש כוונתו שאכן יתכן חל אלא שב"ד לא קדשו את החודש משום הגזירה [ואין אומרים בזה 'הרגו ואל יעבור' כיון שביטול עשה הוא], וממילא העם שבטלה לא ידע מתי הוא ואין כאן עביה ב'קום ועשה' אלא אונס. ע"ש.

המועדות מפי משה. ומכאן שהמועדים צריכים קידוש בית דין לקבעם ולומר המועד ביום זה המקודש. לפי זה יתפרשו דברי הריטב"א, שאמנם גם בלא קביעת ב"ד חל החודש מבחינת תאריכי הימים, אך הלא סוף סוף חסר קידוש המועדות הלכך אין שם יום הכפורים. ויש להוכיח כן מדברי הרמב"ם בענין קידוש החודש למפרע. ואכמ"ל י"ז.

ובין יש לשמוע מדברי התוס' (בברכות ל:) שהקידוש מעכב לענין חלות 'ראש חדש' אעפ"י שלענין מנין הימים ותאריכיהם אין הקידוש משפיע, שכתבו על מימרא דרב, טעה ולא הזכיר של ר"ח ערבית אין מחזירין אותו לפי שאין ב"ד מקדשים את החודש בלילה: 'יש מפרשים דוקא בלילה ראשונה אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשים החדש בלילה אבל בלילה שניה מחזירין אותו שכבר מקודש מיום שלפניו. ולא נראה לחלק'. וכתב באור-שמח (תפילה י,יא) שמעודו תמה על טעם הדבר שאין נראה לחלק, עד שמצא להתוס' במסכת סנהדרין (י:) שביום שלשים ואחד ב"ד של מעלה מקדשים אותו בשחר. ולפי"ז בליל ל"א אין מחזירים אותו שעדיין לא נתקדש. ומבואר בזה שלדעת התוס' מה שאמרו 'שכבר קדשוהו שמים' אין הכוונה [כפי הנראה במאירי ועוד] שהיא לשון המושאלת לומר שנתקדש מאליו ואין צריך קידוש ב"ד, אלא יש כאן חלות 'קידוש' החל בידי שמים, וקידוש זה שבידי ב"ד של מעלה נעשה ביום, בדומה לקידוש בית דין של מטה". הרי משמע מזה שלדעתם הקידוש מעכב, שלכך עד השחר לא נתקדש ראש חדש, ואעפ"י שתאריך אותו יום ודאי מתחיל מהלילה. [בזכר יצחק (יא) יצא לחדש שחלות קדושת ראש חדש אינה שייכת כלל בלילה אלא ביום, שהרי קדושתו מתבטאת רק בקרבנות המוספים שאינם בלילה כ"ה. ואולם מפשטות דברי הגמרא והתוס' אין נראה כן שהרי באו רק מטעם שאין ב"ד מקדשים החודש בלילה].

והנה כתב הרמב"ם (בפי"ח מהלכות קדוש החודש) שגם בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה, מצוי הרבה שאין הלבנה יכולה להראות כמה חדשים רצופים ביום שלשים, מפני מקומה או מחמת העננים, ואם בכל אותם חדשים לא יקבעו ב"ד את החודש ביום שלשים 'נמצא בחודש אחרון אפשר שיראה הירח בליל כ"ה או כ"ו ואין לך דבר שחוק והפסד יותר מזה... אלא הקבלה שהיה ביד חכמים איש מפי איש מפי משה רבינו כך היא: שבזמן שלא יראה הירח בתחלת החדשים חדש אחר חדש, בית דין קובעין חדש מעובר משלשים יום וחדש חסר מכ"ט יום. וכן מחשבין וקובעין חדש מעובר וחדש חסר בקביעה ולא בקידוש, שאין

יח לפי זה מדוקדקים לשונות הרמב"ם (קדה"ח ה,ג וספר המצוות קנא) המורים שיש 'קביעה' מיוחדת ליום טוב כשם שיש קביעה לראש חדש.

יט באו"ש שם שאל מנלן להתוס' דבר זה. אך נראה שכיו"ב מצינו בדין של ראש השנה שהוא נעשה ביום, וכענין שאמרו מלכותא דרקיאה כמלכותא דארעא.

כ צ"ב לפי"ז למה מזכירים 'יעלה ויבוא' בערבית, והלא עדיין לא נתקדש החודש. גם מבואר בר"ה ל שהיו נוהגים יום ל' קודש עוד קודם שבאו עדים לקדש היום [אך זה אולי יש לדחות דראש השנה תלוי בתאריך ולא בקדושת ראש חדש. ולפי זה אין שייכת סברת הגמרא כמי שטעה בליל ר"ה ואמר תפילת חול, ודלא כסברת הג"ר אבלי פאסולר המובא בשעה"צ תקפ"ב אות ד]. ונראה (עפ"י הרמ"ה בסנהדרין יב: וע' גם בשבט הלוי ח"א קלא) שכשקדשו אותו ב"ד חל הקידוש על כל היום למפרע, ועל כן בעצם גם הלילה נתקדש מכה היום אלא שטפל הוא לקדושת היום שהוא בא מחמתו, הלכך אין מחזירים אם לא אמר.

כא וקצת יש לסייע מדברי הרמב"ן (יתרו) 'שכל הטעונין קדוש מתקדשים בכניסתן פעם אחת כגון קדוש החדש וקדוש היוכל'. הרי קרי ליה 'כניסתן' [נמוה כתב ללמוד שקידוש ליל שבת דאורייתא ולא קידוש היום] הגם שאינו אלא ביום.

מקדשין אלא על הראייה'. הרי דבריו ברור מללו שנמסרה הלכה שישנן שתי דרכים חלופיות לחלות ראש חודש - גם בזמן שנהג קידוש על פי הראיה - ע"י 'קידוש' וע"י 'קביעה'. הקידוש הוא זה הנעשה על פי הראיה בלבד, ע"י פסק בית דין באמרם 'מקודש', והקביעה נעשית בלא ראייה.²²

ונראה בדעת הרמב"ם שישנו הבדל מהותי בין הקידוש לקביעה, שהרי מבואר בדבריו שהקידוש אינו נעשה אלא בבית דין הגדול - הרי שהקידוש הוא 'מעשה בית דין', ואילו הקביעה בזמן הזה נעשית אף בלא בית דין כלל - הרי שמעשה הציבור הוא. תדע, שבדבריו בהלכות קידוש החודש בהזכירו את הקביעות על פי החשבון, לא הזכיר 'בית דין' אלא 'יום שקבעו בו בני ארץ ישראל' (ע"ש בפ"ה ה"ב והי"ג כמה פעמים²³) - בשונה מדבריו בספר המצוות שכתב 'בית דין'. והיינו מפני שבזמן הזה לא הב"ד קובע את החודש רק הוא מורה לעם את היום הראוי להיות ר"ח, והעם בניהוגו הוא הקובע את החודש. ולפי"ז כשהלל התקין את הלוח, לא קבע בזה את ימי ראש חדש העתידיים, רק לימד לדורות הבאים את הימים הראויים להיות בהם ר"ח, ואולם החודש נקבע על ידי ניהוג הציבור עפ"י חכמי התורה שבכל דור ודור, לא על פי הקביעה הראשונה. ומה שכתב הרמב"ם בספר המצוות 'בית דין' אין הכוונה לסמוכים דוקא, אלא להנהגה התורנית שבכל דור שעל פיה נוהגים בני ארץ ישראל.

הרי נתבאר שלשיטת הרמב"ם עיקר מצות הקידוש היא מצות הציבור, וכשיש שם בית דין קבוע הרי הוא הקובע את החודש ע"י פסק בית דין [אם באמירת 'מקודש' עפ"י עדי ראייה, אם בקביעה בלא קידוש כגון כשאי אפשר לראות הירח כנ"ל], וקביעתם מתייחסת לציבור מפני היותם 'עיני העדה' ו'זקני העם', שהם עיקר תורה שבעל פה ועמוד ההוראה של העם. וכשאינן שם

כב וגדולה מזו מצינו שבאותם מקומות בחו"ל שלא היו שלוחים מגיעים אליהם, כתב החזו"א (או"ח קל - כבאור הסוגיא בכ"ה ד) שרשאים ב"ד של אותם מקומות לקבוע החודש על פי החשבון, הגם שבמקום הועד בא"י נקבע על פי הראיה יום אחר. ונראה שזו כוונת התוס' בר"ה כא. וכן מפורש בשו"ת הרשב"א ח"ד רנו. [ושם איתא עוד שלעולם העיקר הוא החשבון ואילו הראיה למצוה, ולכך הקפידו להשוותה עם החשבון. ועוד שם הגדיר הקביעה עפ"י חשבון 'קידוש', דלא כהרמב"ם]. ואולם בתור"ד ביצה ד נראה מבואר שחולק על סברא זו, שכל עוד קיים ב"ד הגדול בארץ אין ב"ד אחר יכול לקבוע קביעה אחרת.

כג אך ע"ש בהלכה ה (הערת הר"ש שליט"א).

בית דין קבוע, והיינו מסוף חכמי הגמרא בעת שחרבה ארץ ישראל (כלשון הרמב"ם בה"ג), נקבע החודש על ידי ניהוג הציבור עצמו שנוהג עפ"י חכמיו. ו'ציבור' היינו בני ארץ ישראל שרק לו גדר 'ציבור' כנ"ל, ולו יצוייר שהיה בטל הישוב מארץ ישראל, בטלו המועדות (כדבריו בספר המצוות שם). ועל כן לקביעה זו אין צריך ב"ד סמוכים, כי ניהוג הציבור עפ"י חכמי אותו הדור הוא הקובע את החודש²⁴. נמצא אם כן ששני הדינים שכתב הרמב"ם: הצרכת ב"ד הגדול בזמן ההוא ואי הצרכתו בזמן הזה, שני הדינים הללו נובעים בעצם מטעם אחד, משום שישוד המצוה הוא קביעת הציבור את החודש.

ונוסח הברכות שתקנו חכמים 'מקדש ישראל וראשי חדשים / והזמנים' מתפרש להרמב"ם כפשטותו: 'ישראל - כלומר כלל הציבור - דקדשינהו לזמנים' (ברכות מט.).

וזממזא הדברים מובן גם לענין הסמיכה מה שהצריך הרמב"ם הסכמת 'כל חכמי ארץ ישראל' ולא סגי בחכמי חו"ל, והלא לאו ד'לא תסור' אינו שייך לחכמי א"י דוקא (וכבר העיר על כך הגרא"ו שם) - אך לפי האמור מובן שגם ענין הסמיכה מיישך שייך להסכמת הציבור כולו כמו בקדוש החדש [וע' מש"ח (כא) שכבר העיר על כמה הלכות המשותפות לסמיכה ולקדוש החדש], ושם 'ציבור' אינו אלא בארץ כנ"ל. ונתבאר הענין במק"א בהרחבה²⁵].

לעומת זאת שיטת הרמב"ן היא שלעולם אין צורך בב"ד הגדול אלא בכל בית דין של שלשה [רק שכשיש ב"ד הגדול אי אפשר לקדש בלא הסכמתם לכך, וכפי שדרשו זאת במכלתא המובאת בתחילת הדברים, אבל דין עיכוב בעלמא הוא ולא שב"ד הגדול קובעים], ואף בזמן הזה זקוקים אנו לבית דין - וזה מתקיים בקביעת הלל את החדשים. כי לשיטתו מצות הקידוש מסורה ל'בית דין' ועל ידו החודש מתקדש, לא ע"י הציבור, הלכך סגי בשלשה וגם צריך שלשה תמיד. ולשיטתו שני הדינים של 'קביעה' ו'קידוש' אינם מהויות חלוקות בעצם, אלא מצות הקידוש היא אמירת 'מקודש' למה שנקבע ונפסק על ידי בית הדין, ומצוה זו אינה מעכבת ואינה מתקיימת בזמן הזה כי הלל לא 'קידש' החדשים העתידיים אלא 'קבע' בלבד.

כד וע' בספר החינוך (ד) שבהביאו דעת הרמב"ם כתב שהלל הוא שקידש החדשים העתידיים. ושמא דבריו אלו דבריו עצמם הם [שנקט בזה כהרמב"ן] ולא שהבין כך כהרמב"ם דוקא.

כה שיעור קב

עיקרי דברים לשיעור תקפו - קידוש החודש

ב ישנם דברים הנחתכים על פי בית דין של שבעים ואחד זקנים בתורת 'בית דין', כגון משפט עיר הנדחת ונביא השקר ועוד. ויש דברים שצריך להם ע"א זקנים משום ייצוג הציבור ולא משום תורת 'בית דין', כגון מינוי כהן גדול (הגרי"ז) ועשיית פרה אדומה (לדעת התוספתא). וכן נראה שקידוש החודש לשיטת הרמב"ם בכלל סוג זה.

ג ישנן נפקותות בגדר זה: א. דברים הנצרכים לע"א זקנים משום ייצוג הציבור, יכולים להתבצע בפועל גם על ידי אחרים העושים על פיהם של הזקנים. ב. באלו לא נחשב משה רבינו כשהוא לבדו כעומד במקום שבעים ואחד זקנים. ג. יתכן שתועיל בהם הסכמת כל חכמי ישראל או רובם כשהם קבועים במקומם וישראל שבכל מקום כפופים אליהם, ואעפ"י שאין ע"א זקנים סמוכים יושבים במושב אחד [כמו לענין קידוש החודש להרמב"ם, שהיה נעשה עד סמוך לסוף האמוראים, הגם שהוא נצרך ל'בית דין הגדול'].

ד דברים שצריך להם תורת 'בית דין' של ע"א, הם נעשים על ידי ב"ד הגדול של ע"א זקנים סמוכים דוקא. ובאלו היה די במשה רבינו כשהוא לבדו, והיינו כשיש עמו לפחות עוד שנים, להחשב 'בית דין'.

ה שופטי ישראל חכמי התורה, יש להם ממשלה ושררה מכח התורה, ובסמכותם לדון ולחייב אף שלא מן הדין כאשר השעה צריכה לכך, כעין דין המלך.

ו זה נחשב נשיא הסנהדרין כמלך לענין כמה הלכות.

א לשיטת הרמב"ם, מצות קידוש החודש מצות הציבור היא ולפיכך קביעת החדשים מתייחסת לכלל הציבור.

ב זאת כתב הרמב"ם שהמצוה מתקיימת באחת משני אופנים:

האופן האחד הוא על ידי פסק בית דין הגדול, שהוא הגוף המייצג את כלל הציבור ועל כן מעשהו נחשב כמעשה הציבור. פסק ב"ד יכול להעשות בדרך של 'קידוש' על פי הראיה, או [במקום שא"א לראות את הלבנה וכד'] בדרך של 'קביעה' עפ"י חשבון בלא ראייה ובלא אמירת 'מקודש'.

הצורך הקידוש והקביעה באופן זה, צריך שיהא קיים ב"ד קבוע בארץ ישראל, כלומר חכמי התורה שבאותו הדור קבועים בא"י ובראשם נשיא, ומסכמת דעתם על הדבר. ואין צורך בית דין של ע"א סמוכים היושבים במושב אחד דוקא. הקידוש עצמו מתבצע ע"י שלשה דיינים סמוכים לפחות, המורשים לכך מ'בית הדין הקבוע'.

האופן השני - כשאין ב"ד קבוע בארץ ישראל - נעשית הקביעה על ידי ניהוג הציבור שבארץ ישראל את החדשים והמועדות בפועל.

שיטת הרמב"ן, הקביעה והקידוש נעשים לעולם ע"י בית דין של שלשה סמוכים, ואין צורך לבית הדין הגדול. בזמן הזה שאין סמוכים, הקביעה חלה על ידי הלל האחרון שתיקן הלוח וקבע מראש את כל החדשים. [ובאופן זה שאין סמוכים והכל נעשה מראש, אין מתקיימת מצות קידוש באמירת 'מקודש החודש', אלא קביעה בלבד, שהקידוש אינו מעכב את הקביעה].

